Андеграунд: заборонене мистецтво в УРСР

Презентація навчального курсу про неофіційну культуру, шістдесятників та мистецький опір

Модулі: Поезія • Музика та Авангард • Кінематограф • Образотворче Мистецтво • Самвидав

Феномен андеграунду: Позацензурна культура як простір свободи

01 / Шістдесятництво

Формування нового покоління митців у 1960-х роках, які відмовилися від шаблонів соцреалізму та обрали шлях інтелектуальної свободи.

02 / Заборонена спадщина

Твори, вітражі, музичні композиції та фільми, які піддавалися цензурі, вилученню з показу, знищенню або забороні публікації.

03 / Опір та Самвидав

Організація неофіційних клубів («Пролісок»), розповсюдження позацензурних праць та боротьба проти тоталітарного тиску.

Інтелектуалізм Ліни Костенко: Поетичне осягнення висоти та відповідальності

«УМИРАЮТЬ МАЙСТРИ...»

«Умирають майстри, залишаючи спогад, як рану.
В барельєфах печалі уже їм спинилася мить.
А підмайстри іще не зробились майстрами.
А робота не жде. Її треба робить...»

«При майстрах якось легше. Вони — як Атланти,
держать небо на плечах. Тому і є висота.»

Ключові риси творчості

• Філософський інтелектуалізм — глибокий пошук ключів до таємниць буття людини й нації.

• Інтенсивне переживання культури — осягнення великих історичних просторів.

• Концепція Атлантів — збереження культурної висоти та наступності поколінь проти невігластва.

Українська академічна музична школа: Традиція та розширенні меж

Станіслав Людкевич
1879 – 1979

Корифей української музики. Поєднував національну традицію із монументальними симфонічними формами, зберігши спадкоємність української класики.

Борис Лятошинський
1894 – 1968

Видатний композитор та педагог. Засновник модерної української симфонічної школи, чиї твори зазнавали суворих цензурних обмежень.

Георгій Майборода
1913 – 1992

Майстер оперного та симфонічного жанрів. Автор класичних вокально-симфонічних полотен (зокрема «Заплай же, роженько весела»).

«Київський авангард»: Музичний модернізм Леоніда Грабовського

Леонід Грабовський

Народився 1935 року в Києві. Один із яскравих лідерів та натхненників композиторської групи «Київський авангард».

Феномен «Київського авангарду» 1960-х

• Нова музична мова: впровадження додекафонії, алеаторики та сонористики у противагу радянським канонам.

• Неофіційні концерти: виконання новітніх творів у вузьких колах та квартирниках.

• Тиск та ізоляція: ігнорування з боку Спілки композиторів УРСР, заборона офіційних виконань та публікацій партитур.

Українське кіно 1960-х років: Поетика, класика та прорив

«Тіні забутих предків»

Реж. Сергій Параджанов (1964)

Вершина українського поетичного кіно. Отримав світове визнання, але став об'єктом політичних переслідувань творчої групи.

«Камінний хрест»

Реж. Леонід Осика (1968)

Екранізація новел Василя Стефаника. Експресіоністична кіномова про драматичну долю українського селянства й еміграцію.

«За двома зайцями»

Реж. Віктор Іванов (1961)

Шедевр української комедійної класики за п'єсою Михайла Старицького, що став народним надбанням.

Алла Горська: Душа шістдесятництва та монументальний експресіонізм

«Хочеться говорити українською, думати українською...»

Картина «Козак Мамай» (1960-ті)

Матеріал: картон, олія.
Монументальне переосмислення традиційного народного образу козака-захисника крізь призму модерного експресіонізму.

Правозахисна та громадянська діяльність

Алла Горська була центром Клубу творчої молоді «Сучасник», підтримувала заарештованих дисидентів і відверто виступала проти тоталітарного режиму.

Знищений вітраж «Шевченко. Мати» (Київський університет, 1964)

Автори: Алла Горська, Опанас Заливаха, Людмила Семикіна, Галина Севрук, Галина Зубченко

• Концепція вітражу: Монументальний образ Тараса Шевченка, який однією рукою обіймає скривджену Матір-Україну, а в іншій тримає книжку. Натиск слів: «Возвеличу малих отих рабів німих, я на сторожі коло їх поставлю Слово».

• Акт цензурної розправи: Керівництво КДУ та партійні органи визнали вітраж «ідеологічно ворожим». Напередодні відкриття у березні 1964 року вітраж було варварськи розбито.

• Наслідки: Авторів було виключено зі Спілки художників УРСР, а Опанаса Заливаху незабаром заарештовано.

Незламний опір: Клуб «Пролісок» та перша хвиля арештів (1965)

Клуб «Пролісок» у Львові (1962)

• Організатори: Михайло Косів, Ігор Калинець та інші діячі львівського середовища шістдесятників.

• Діяльність: Проведення літературно-мистецьких вечорів, дискусій про стан української мови, поширення самвидаву та підтримання національної свідомості.

Перша хвиля арештів (1965)

• Стаття 62 КК УРСР: «Антирадянська агітація і пропаганда» — головний інструмент репресій проти інакодумців.

• Арешт Михайла Косова (1965): Організаторів клубу піддано обшукам, допитам та ув'язненню за прагнення до національно-культурного відродження.

Маніфест неофіційної думки: «Інтернаціоналізм чи русифікація?»

Іван Дзюба та інтелектуальний підсумок курсу про український андеграунд

Праця Івана Дзюби (1965)

- Фундаментальний аналіз тоталітарної політики русифікації України.
- «Про лихо давнє й сьогочасне»: глибоке дослідження порушень національних прав.
- Став найвідомішим документом українського самвидавного руху.

Значення курсу для сучасності

- Андеграунд УРСР — це не просто заборонене мистецтво, це фундамент сучасної української ідентичності.
- Спадщина майстрів (Костенко, Горської, Лятошинського, Грабовського) є невід'ємною частиною європейського модернізму.
- Пам'ять про опір дає наснагу новим поколінням творити свободу.